

Osada Baba a její památková ochrana

Eliška VARYŠOVÁ

ANOTACE: *Jádro vilové čtvrti Baba v pražských Dejvicích, dnes chráněné jako městská památková zóna, bylo postaveno jako výstavní kolonie bydlení Svazu československého díla ve 30. letech 20. století. Jde o jednu ze šesti výstavních kolonií Werkbundu v Evropě, o kolektivní dílo významných českých meziválečných architektů. Po osmdesáti letech existence čelí jednotlivé vily, a tedy i celá kolonie nevhodným přestavbám a celkovým rekonstrukcím a postupně kvůli nedodržování památkové ochrany ztrácí svou autenticitu a původní architektonickou hodnotu.*

Zajímavým příspěvkem k meziválečné diskusi o bytové otázce jsou výstavní vilové kolonie budované pod záštitou Werkbundu na přelomu 20. a 30. let 20. století. Dnes jsou tyto čtvrti odborníky označovány za významné příklady funkcionalistické architektury i uvažování o nové prostorové či technické koncepci bydlení, zároveň se však v reálném světě stávají jednotlivé domy předmětem památkového zájmu a ochrany stejně jako vilové solitery funkcionalistické či puristické architektury mimo ucelené čtvrti. Zde tkví asi největší současný problém těchto kolonií, z nichž máme jednu přímo v Praze, na dejvické Babě. Ochránit, obnovit a veřejnosti jako unikát prezentovat jeden dům některého z architektonických velikánů tohoto období, jako se to podařilo u Müllеровy vily, vily Tugendhat či řady zahraničních příkladů, je finančně i odborně náročná záležitost, ale jde o věc realizovatelnou, se kterou si i česká památková péče ví rady. Jak ovšem postupovat v případě, že nejde o solitérní poklad, ale o soubor několika desítek domů, jejichž hodnota spočívá právě v souboru jako celku? Jak zde udržet historickou autenticitu, ochránit vysokou architektonickou hodnotu a zároveň nechat architekturu, primárně určenou k bydlení, dál „žít“? Právě příklad Osady Baba dokládá, o jak komplexní a nejednoznačnou problematiku se zde jedná a jak málo si s ní dosud památková péče v Česku ví rady.

Výstavní kolonie v Evropě

Vilová čtvrť zvaná Osada Baba v pražských Dejvicích byla plánována a stavěna v rozmezí let 1928–1932 jako výstavní kolonie Svazu československého díla. Samotná výstava se uskutečnila roku 1932, vily však byly v několika etapách dokončovány po celá 30. léta.¹ Pražská kolonie přitom uzavírala řadu vzorových výstav bydlení, které pořádal Werkbund a jeho místní odbočky po celé Evropě na přelomu 20. a 30. let 20. století.² Jejich cílem bylo přispět k diskusi o řešení bytové krize propagací moderní funkcionalistické estetiky v architektu-



1

ře, nových konstrukcí a technologií, racionalizace půdorysů a typizace jednotlivých prvků – to vše byly výdobytky, které měly vést k finančně dostupnému a rychle realizovatelnému bydlení pro široké vrstvy obyvatelstva.

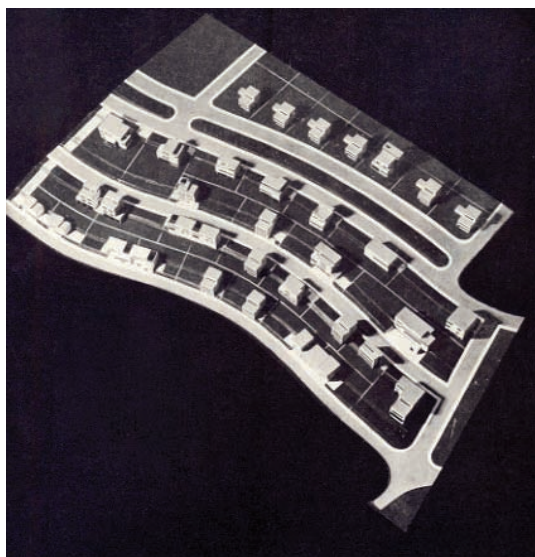
Velice aktivně se na projektování nových typů bydlení podíleli architekti kolem německého spolku Werkbund, který byl založen jako platforma pro spolupráci umělců a průmyslníků již před 1. světovou válkou. Postupně pak vznikaly obdobné svazy v dalších zemích Evropy – v Rakousku, Švýcarsku a také Československu, zde pod názvem Svaz československého díla. Německý Werkbund pořádal pravidelné výstavy, kde představoval soudobý design a také architektonické návrhy, od 20. let se pak jeho činnost stočila především k otázce bydlení kvůli poválečné bytové krizi. Bylo nezbytné zamyslet se nad novou organizací bydlení pro nejnížší, ale i střední vrstvy obyvatelstva a nad novými půdorysy, konstrukcemi, technologiemi, které by výrazně urychlily, zlevnily a zefektivnily výstavbu velkého počtu potřebných nových bytů. Architekti zároveň tuto potřebu doplňovali novou architektonickou estetikou, která zasáhla nejen výstavbu bytů, ale i řadových domů a samostatných vil. Šlo tedy o celkovou revoluci v byd-

Obr. 1. Celkový pohled na kolonii Baba od jihu, 30. léta. Foto: František Illek. Archiv Útvaru rozvoje města / Institutu plánování a rozvoje Prahy (ÚRM/ IPR).

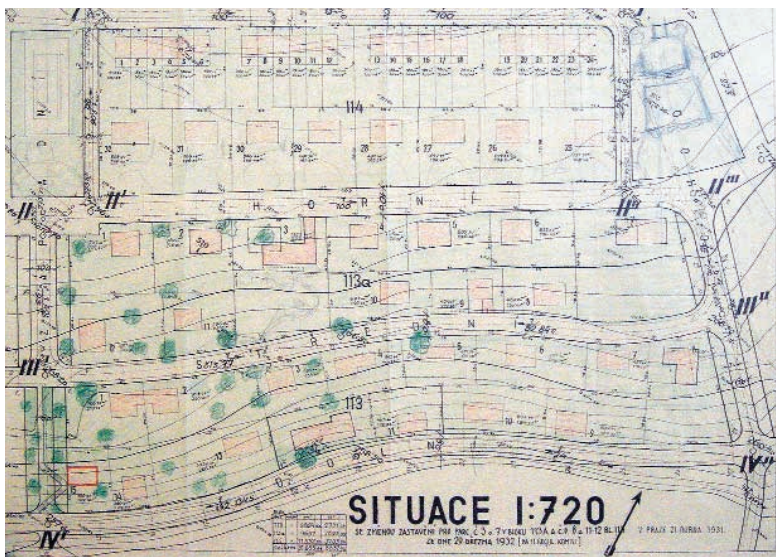
lení zahrnující funkčně uspořádané místnosti, sériově vyráběné stavební díly ad. – mělo jít nejen o nové obydlí, ale o nový životní styl pro soudobého člověka.³ Jak už bylo řečeno, výsledky těchto snah byly představovány na pravidelných výstavách. Jednou z nejúspěšnějších byla výstava Die Wohnung ve Stuttgartu roku 1927 a právě v jejím rámci byla prezentována i první vzorová obytná kolonie uskutečněná pod taktovkou Werkbundu: Weissenhofsiedlung, sídliště na stuttgartském vrchu Weissenhof.⁴

■ Poznámky

- 1 Rostislav Švácha, Osada Baba, *Umění XXVIII*, 1980, s. 368–379; Rostislav Švácha, *Od moderny k funkcionalismu*, Praha 1994, s. 324–482.
- 2 Tomáš Šenberger – Vladimír Šlapeta – Petr Ulrich, *Osada Baba. Plány a modely*, Praha 2000, s. 7–11; Stephan Templ, *Baba. Osada Svazu Čs. díla Praha*, Praha 2000, s. 16–17; Švácha, *Od moderny...* (pozn. 1), s. 324–482.
- 3 Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 368.



2



3

Obr. 2. Model osady Baba, 1930. Převzato z: Janák (pozn. 24).

Obr. 3. Situační plán osady ze dne 29. 3. 1932, viditelný rozvrh jednotlivých vil i plánované řadové domy v horní ulici kolonie, měřítko 1:720. Archiv architektury a stavitelství Národního technického muzea (AAS NTM).

Stuttgartská výstavní kolonie byla pokusem o vytvoření nového obytného typu za použití standardizovaných prvků. Na její realizaci spolupracovala württemberská pracovní skupina německého Werkbundu s městem, zúčastnilo se jí sedmnáct architektů z různých zemí a regulační plán vytvořil Ludwig Mies van der Rohe.⁵ Pro zamýšlených 33 domů zvolil terasovité uspořádání, počítající s ideální orientací především kvůli oslnění. Díky spolupráci s městem byla vzorová kolonie financována z městských prostředků jako součást rozsáhlé bytové výstavby, kterou v té době Stuttgart realizoval. Domy tak měly reflektovat sociální potřeby doby – jsou výsledkem minimalizace, typizace a použití nových konstrukcí, materiálů a průmyslově vyráběných stavebních systémů – a seznámit širokou veřejnost s novými tendencemi v architektuře. Postaveny byly kolektivní domy (nájemní dům Petera Behrense), řadové domy (např. od L. Miese van der Rohe, J. J. P. Ouda či Marta Stama), dvojdomy (např. od Le Corbusiera a Pierra Jeannereta) a také samostatné stojící rodinné domy včetně vil pro zámožnější obyvatelstvo.⁶ Výstava trvala od července do října 1927 a navštívilo ji přes 100 000 lidí.⁷ Ač v důsledku nebylo dosaženo cíle, tj. levného bydlení, měla akce mezinárodní úspěch a také dopad. Samozřejmě se našli také kritici a odpůrci, ve Stuttgartu především z řad tradicionalisticky založených architektů z okruhu tzv. Stuttgartské školy. I přes kritiku ale byla výstava průkopnickou akcí po architektonické, technické i organi-

zační stránce, stuttgartská výstava dala modernímu bydlení zcela nový směr a v následujících letech inspirovala několik obdobných výstav po celé Evropě.

Po této první vzorové kolonii bydlení následovalo dvanáct dalších výstav soudobého bydlení,⁸ např. v Berlíně 1928, výstava Dammerstock v Karlsruhe 1929, v Linzi 1929, ve Stockholmu 1930, výstava Eglisee v Basileji 1930, ve Winterthuru 1932 či v Miláně 1933.⁹ Podrobněji přesto zmíním jen pět dalších, a to proto, že je také organizovaly či se na nich podílely svazy uměleckého díla, tedy Werkbund. Jde konkrétně o výstavy roku 1928 v Brně, roku 1929 ve Wroclawi, roku 1930 v Zürichu, roku 1932 ve Vídni a Praze. Ačkoli Werkbund neměl společné celoevropské vedení, šlo vždy o samostatný svaz usilující o propojení umění a průmyslu v jednotlivých zemích, všechny vznikly po vzoru Werkbundu německého, navzájem se ovlivňovaly a udržovaly vzájemný kontakt. Proto je možné těchto celkem šest výstav vydělit do samostatné skupiny a mezi sebou srovnat, ač samozřejmě vykazují mnoho odlišností jak v organizaci a financování, tak v realizaci.

Hned následujícího roku po výstavě stuttgartské (1928) se na nově zbudovaném výstavišti v Brně otevřela veřejnosti Výstava soudobé kultury a v jejím rámci nedaleko výstaviště i kolonie Nový dům.¹⁰ Stejně jako pozdější pražská výstava nebyl Nový dům financován městem nebo státem, ale soukromými staviteli, konkrétně Františkem Uherkou a Čeněkem Rullerem. Ideovou základnu jim poskytl moravský odbor Svazu čs. díla,¹¹ ke stavbě přizvali devět moderně orientovaných architektů a regulace se ujal Bohuslav Fuchs a Jaroslav Grunt.¹² Akce skončila hospodářským neúspěchem a firma Uherka–Ruller následně zbankrotovala. Šlo také o výrazně menší podnik než v případě Weissenhofsiedlung. Přesto však Nový dům

v našem prostředí představoval zcela zásadní průkopnický čin, který de facto odstartoval české funkcionalistické období – české a moravské veřejnosti představil úplně novou architektonickou estetiku, kterou do té doby znala jen v solitérních realizacích a na kterou možná do té doby ještě ani nebyla připravena.¹³

Roku 1929 se uskutečnila výstava Wohnung und Werkraum (WuWa) ve Wroclawi (tehdejší Breslau), podnik slezské sekce německého Werkbundu.¹⁴ Pod uměleckým vedením Heinricha Lauterbacha se jedenáct wroclawských architektů zaměřilo především na kolektivní způ-

■ Poznámky

4 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 8; Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 368; Martin Rosa, Meziválečné výstavy soudobého bydlení, *Archiweb [online]*, <http://www.archiweb.cz/salon.php?type=10&action=show&id=2283>, vyhledáno 10. 5. 2013.

5 *Deutscher Werkbund: Bau und Wohnung*, Stuttgart 1927, s. 8–9; Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 7–11; Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 370; Rosa (pozn. 5).

6 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 8; Rosa (pozn. 5); *Deutscher Werkbund* (pozn. 8).

7 Templ (pozn. 2), s. 16; Martin Rosa uvádí 500 000 návštěvníků – Rosa (pozn. 5).

8 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 7–11; Templ (pozn. 2), s. 16; Winfried Nerdinger (ed.), *100 Jahre Deutscher Werkbund 1907–2007*, München 2007, s. 146ad.

9 Templ (pozn. 2), s. 186; Rosa (pozn. 5).

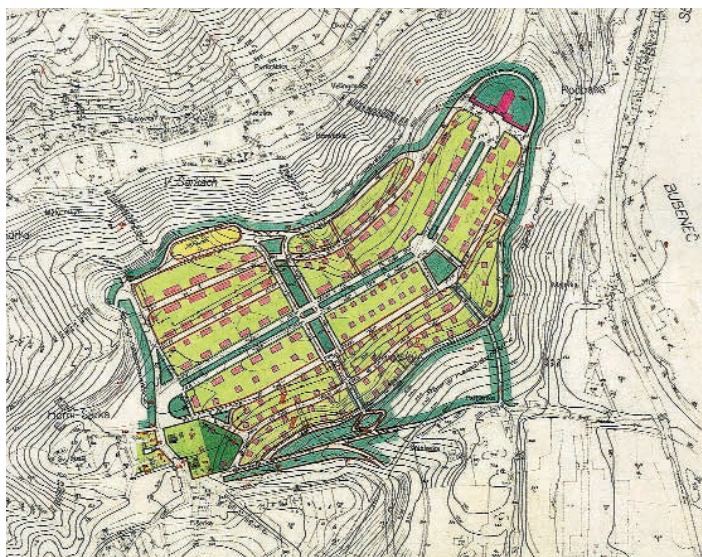
10 Vladimír Šlapeta, Nový dům 1928 a Baba 1932, in: *Umění a řemesla* 4/1979, s. 20.

11 Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 368.

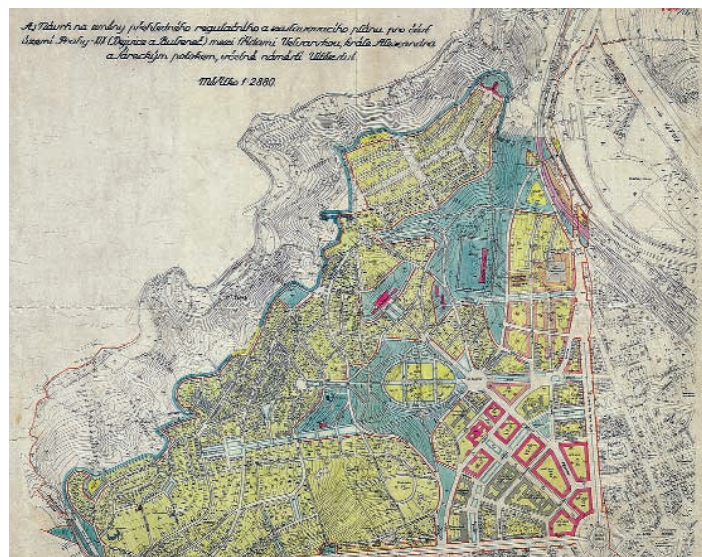
12 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 20.

13 Šlapeta (pozn. 11), s. 23–24.

14 Jadwiga Urbanik, Wroclavská výstava „Bydlení a pracovna“ (WUWA), in: *„Složitosti a rozpory“ moderní architektury a její památkové ochrany*, Ostrava 2005, s. 51–68; Rosa (pozn. 5).



4



5

soby bydlení. Kolonie čítá 32 objektů s celkem 132 byty, dominantami sídliště jsou hotelový dům pro bezdětné páry a svobodné od Hanse Scharouna, komunitní dům od Adolfa Radinga a galeriový dům od Paula Heima a Alberta Kempdera.¹⁵

O rok později (1930) představil svou výstavu kolonii Zürich – Neubühl švýcarský Werkbund na výstavě Das neue Heim.¹⁶ Vznikla jako projekt levného bydlení společnosti Bau und Wohngenossenschaft pod patronací Werkbundu. Jde o největší z meziválečných výstavních čtvrtí. Zahrnuje 105 domů v tradiční regulaci uliční fronty, sídliště vzniklo v několika etapách a kolektivně ho plánovalo několik švýcarských architektů – Paul Artaria, Max Ernst Haefeli a další.¹⁷

V roce 1932 se veřejnosti otevřely dvě výstavy bydlení – nejprve ve Vídni a poté v Praze. Vídeňská osada byla opět mezinárodní,¹⁸ na organizaci spolupracoval rakouský Werkbund a město Vídeň (tedy podobný organizační princip jako ve Stuttgartu či Wroclawi). Regulační plán vytvořil Josef Frank podle tradičního schématu jako optimální prostorový koncept výstavby na minimální ploše.¹⁹ Kolonie má kolem 70 domů, spolupracovalo na ní třicet dva architektů a nejčastěji je zde zastoupen typ minimalizovaného řadového domku.

Pražská výstava, o které ještě bude podrobná řeč, se otevřela měsíc po skončení vídeňské. Představovala první velkou výstavu bydlení formou sídliště v Praze. Výstava na Babě se terénní situací podobá stuttgartské, nicméně je omezena na individuální rodinné domy a byla zrealizována díky spolupráci Svazu československého díla s konkrétními stavebníky, bez finanční podpory města. Zahrnuje 39 domů stavených od roku konání výstavy 1932 až do roku 1940. Baba se jako jediná z kolonií skládá pou-

ze z individuálních vil postavených na míru konkrétnímu objednateli, což jí bylo v dobovém tisku velmi vyčítáno – nebyly tak totiž naplněny původní plány a výstava se nesnažila představit bydlení pro sociálně slabší vrstvy, kolektivní typy domů atd. To vše bylo samozřejmě zapříčiněno především problematickým financováním celé akce. I přes tyto „nedostatky“ však výstava zásadně ovlivnila charakter rodinných domů v meziválečném Československu.

Historie výstavních kolonií však nekončí jejich realizací. Jejich válečné a poválečné osudy nebyly zářné, což platí na Babě stejně jako u zahraničních příkladů. Osada Baba sice nebyla poškozena za války bombardováním, ale mnoho původních stavebníků emigrovalo a spolu s novými majiteli přišly i přestavby, které se na charakteru vil výrazně a často negativně podepsaly. I přesto se do roku 1989 dochovala kolonie ve výjimečně dobrém stavu a roku 1993 se stala jádrem městské památkové zóny Baba.²⁰ Mohlo by se zdát, že většina vil utrhla nejhorší šrámy za minulého režimu, ale vývoj posledních 20 let ukazuje, že nejrazantnější změny probíhají právě teď. Některé domy prošly kompletní rekonstrukcí, některé částečnými úpravami a přestavbami, a to za účelem zvýšení provozního standardu. Památková ochrana místa však zatím nedokáže usměrnit necitlivé zásahy, a tak zachování kolonie jako jedinečného architektonického souboru závisí dnes především na udržení či znovuprobuzení vědomí silné historie místa a vysoké architektonické hodnoty jednotlivých domů.

Kolonie Svazu čs. díla v Praze

O uspořádání pražské výstavy moderního bydlení rozhodlo předsednictvo Svazu ihned po skončení výstavy Nový dům v Brně v roce 1928.²¹ Pražští architekti byli poněkud zasko-

Obr. 4. Návrh na změnu regulace území na Babě, Státní regulační komise 1931. Archiv ÚRM/ IPR.

Obr. 5. Regulační plán Dejvic se zakreslenou dokončenou kolonií, 1937. Archiv ÚRM/ IPR.

čení rychlou odezvou svých brněnských kolegů na stuttgartskou výstavu a nechtěli zůstat dlouho pozadu. I v Praze byl tedy přijat nápad uspořádat výstavu bydlení formou skupiny rodinných domů jako nejlepší možný způsob prezentace a Svaz záhy našel i vhodné pozemky na vrchu Baba v Dejvicích s exkluzivním výhledem na Hrad. Terénní situací území připomíná dějiště první výstavy ve Stuttgartu, jde také o pozemky v mírném svahu na návrší s výhledem na město, na první výstavu se tak dalo navazovat i urbanisticky. Úprav regulačního plánu pro výstavu se jakožto předseda Svazu ujal architekt Pavel Janák²² a vytvořil menší podélné parcely, rozmístěné šachovnicovitě,

■ Poznámky

15 Urbaník (pozn. 14).

16 Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 368; Rosa (pozn. 5).

17 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 9.

18 Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 368.

19 Templ (pozn. 2), s. 16.

20 Vyhláška Hlavního města Prahy č. 10/1993, in: *Sbírka obecně závazných vyhlášek hlavního města Prahy*, ročník 1993, vydáno 28. 2. 1994.

21 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 9; Pavel Janák, Osada na Babě. Čtyři léta práce Svazu československého díla, in: Pavel Janák (ed.), *Výstava bydlení. Stavba osady Baba*, Praha 1932, s. 5; Švácha, Osada Baba (pozn. 1).

22 Jan E. Svoboda – Jindřich Noll – Ester Havlová, *Praha 1919–1940. Kapitoly z meziválečné architektury*, Praha 2000, s. 67; Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 370; Templ (pozn. 2), s. 21.



6



7

Obr. 6. Ladislav Žák, *Zaorálkova vila*, č. p. 1708 v Praze na Babě, 30. léta, pohled od jihu. Archiv AAS NTM.

Obr. 7. Ladislav Žák, *Zaorálkova vila*, č. p. 1708 v Praze na Babě, po rekonstrukci, pohled od jihu. Foto: Martin Podhola, 2016.

aby si nebránily ve výhledu a oslnění – i zde tedy hrála roli ideální orientace, jedna ze zásadních otázek moderní architektury. Janáková regulace však narazila na odpor Státní regulační komise i stavebního úřadu, který prodloužil období příprav bezmála o dva roky – regulační plán byl schválen až roku 1931.²³

Pro organizaci výstavy byl, především kvůli neúspěchu brněnské výstavy, zvolen model volného sdružení stavebníků – stejně jako v Brně, ani tentokrát se na výstavě finančně nepodílelo město, a Svaz si tedy musel poradit sám. Proto bylo rozhodnuto, že každý z domů bude stavět soukromý stavebník na své vlastní náklady. Stavebníci i jimi zvolení architekti přitom patřili mezi členy Svazu, což jim zajistilo jednotnou ideovou základnu. Záštitu nad akcí převzal primátor Prahy JUDr. Karel Baxa.²⁴ Když později zasáhla do příprav výstavy hospodářská krize, snažil se Svaz ze všech sil získat jakoukoli finanční podporu státu, alespoň v daňových a jiných úlevách.²⁵

Původním záměrem bylo vybudovat sériové stavěné domy pro jednu rodinu, dvojdomy, řadové domy²⁶ a také nájemní domy v horní ulici kolonie. Na řadové typizované domy a nejmenší individuální dům byla na podzim 1929 vypsaná soutěž.²⁷ I v Praze byl tedy cíl stejný jako u ostatních kolonií – řešení bytové krize ukázkou levného racionalizovaného moderního bydlení za použití nových konstrukcí a technologií. Původní plány však nebyly naplněny, a to především kvůli problematickému financování – kolonie si nemohla dovolit spoléhat na následný prodej domů a bytů po výstavě, náklady museli hradit konkrétní stavebníci od samého začátku a ti i přes podobné estetické cítění nakonec nebyli ochotni bydlet v minimálních domech či bytech a dali přednost samostatným rezidencím.

Přestože měli stavebníci volnou ruku při výběru architekta a zadání svých požadavků, byl vytvořen jednotný základní koncept úpravy zahrady, oplocení a veřejného osvětlení, všechny návrhy přitom musely projít schválením stavební komise, což udrželo kolonii jednotný vzhled. Po schválení regulace (1931) následovala řada výběrových řízení na stavební firmy, výkop základů a stavba kanalizace (firma A. Bellada). Stavět se začalo v dubnu roku 1932 a stejně jako u ostatních kolonií byla samotná výstavba záležitostí pouze několika měsíců.

Výstava byla otevřena 7. září 1932 jako staveniště dvaceti domů, na kterých byly vidět „vnitřnosti“ stavby – záměrem bylo moderní architekturu ukázat a vysvětlit, přesvědčit publikum, jak to prezentoval Svaz – nicméně původní představa samozřejmě byla prezentovat hotové domy, další průtahy a odklady výstavy kvůli skluзу stavebních prací však Svaz již nechtěl připustit. Některé domy tak byly již hotové, jiné rozestavěné v různých etapách.

Na prvních dvaceti domech pracovali architekti Josef Fuchs s Otakarem Fischelem, Vojtěch Kerhart, Ladislav Žák, Oldřich Starý, dvojice Antonín Heythum a Evžen Linhart, bratři Fišerové, Pavel Janák, František Kavalír, Hana Kučerová-Záveská, Jan E. Koula, Josef Gočár a jako jediný zahraniční architekt Mart Stam²⁸ – byl zde tedy poměrně velký věkový rozptyl mezi architekty; někteří teprve začínali svou aktivní kariéru, zatímco jiní již byli ostřílenými klasiky české moderní architektury. Výstavu navštívilo během sedmi týdnů přes 12 000 návštěvníků²⁹ a kromě vil byly prezentovány také dva dřevěné víkendové domky od Spojených UP závodů a Františka Kavalíra.³⁰ Svaz vydal doprovodný katalog *Výstava bydlení. Stavba osady Baba*, redigovaný Pavlem Janákem a graficky upravený Ladislavem Sutnarem.³¹

Výstavba kolonie pochopitelně neskončila spolu s výstavou – o rok později, v září 1933, bylo několik domů otevřeno veřejnosti po dokončení včetně vnitřního vybavení, jiné domy byly v hrubé stavbě, do roku 1936 bylo dokončeno

dalších třináct domů od Františka Kerharta, Františka Zelenky, Josefa Gočára, Pavla Janáka, Vojtěcha Kerharta, Zdeňka Blažka a Otakara Fischela či Ladislava Machoně.³² Osada na Babě byla dostavována až do roku 1940 – jako poslední etapu její výstavby můžeme označit zástavbu horní řady pozemků v Matějské ulici. Zde měly být původně umístěny bytové, později řadové domy, ale protože se ani poslední pokus o řadovou zástavbu na těchto pozemcích z roku 1933 nakonec nesetkal s úspěchem (nenašli se stavebníci ani jiné financování), musel Svaz od své ideje upustit. Poté co roku 1938 pozemky uvolnil ke stavbě, zde byly realizovány domy individuální.³³ Jde celkem o šest domů od architektů Josefa Gruse, Antonína Černého, F. Kerharta a dvojice A. Kučera a Štěpán Zelenka postavených v letech 1938–1940.³⁴ Právě pro své pozdní uskuteč-

■ Poznámky

23 Šenberger – Šlapeta – Urlich (pozn. 2), s. 217; Norbert Kiesling, *Pavel Janák*, Praha 2011, s. 101; Švácha, *Osada Baba* (pozn. 1), s. 370.

24 Šenberger – Šlapeta – Urlich (pozn. 2), s. 50; Pavel Janák (ed.), *Výstava bydlení. Stavba osady Baba*, Praha 1932.

25 Vendula Hnídková, Co nezmůže jednotlivec, zmůže skupina, in: Cyril Říha (ed.), *Nefotě mě před knihovnou*, Praha 2009, s. 95–106.

26 Švácha, *Osada Baba* (pozn. 1), s. 368.

27 Kiesling (pozn. 23), s. 102; Šlapeta (pozn. 11), s. 25.

28 Janák (pozn. 24).

29 Templ (pozn. 2), s. 11; Kiesling (pozn. 23), s. 106; Svoboda – Noll – Havlová (pozn. 22), s. 68.

30 Janák (pozn. 24); Švácha, *Osada Baba* (pozn. 1), s. 372.

31 Janák (pozn. 24).

32 Šenberger – Šlapeta – Urlich (pozn. 2), s. 50; Templ (pozn. 2), s. 22.

33 Templ (pozn. 2), s. 22; Švácha, *Osada Baba* (pozn. 1), s. 372.

34 Pavel Vlček et al., *Umělecké památky Prahy. Velká Praha A–L*, Praha 2012, s. 297, 327, 331, 332.



8

Obr. 8. Oldřich Starý, Sutnarova vila, č. p. 1790 v Praze na Babě, pohled ze severozápadu, viditelná poválečná přístavba garáže a nového vstupu. Foto: Eliška Varyšová, 2012.

Obr. 9. Oldřich Starý, Sutnarova vila, č. p. 1790 v Praze na Babě, pohled ze severu, po rekonstrukci. Foto: Eliška Varyšová, 2012.



9

nění nebývají běžně do kolonie zařazovány. Nicméně je dobré si uvědomit, že pozemky, na nichž stojí, byly zahrnuty do Janákovy urbanistické úpravy, a přestože zde měla vzniknout řadová zástavba, s výstavbou výstavní kolonie jsou tedy pevně spjaty, na rozdíl od domů, které ve stejné době, ale již mimo regulaci a snahy Svazu vznikaly v okolí kolonie. Baba zároveň není jedinou výstavní kolonií Werkbundu, která vznikala po etapách – také švýcarský Neubühl byl stavěn po několika částech, v závislosti na financích a zájmu veřejnosti. Tyto dvě kolonie lze také označit za ekonomicky nejúspěšnější právě díky jejich závislosti na aktuální poptávce potenciálních obyvatel.

Stejně jako u ostatních evropských výstav moderního bydlení měla Baba původně vytyčeno mnoho cílů, které se nepodařilo splnit. Ve snaze o standardizaci, typizaci a minimalizaci byla sice vyhlášena zmíněná soutěž o nejmenší dům a řadové domy, žádný z vítězných projektů však nebyl realizován.³⁵ Nepochybně právě nezájem soukromých stavebníků o sociální typy bydlení nakonec způsobil, že byly realizovány pouze individuální vily. Právě absence kolektivních a sériových typů bydlení nese vinu na tom, že domy na Babě nejsou manifesty jako ve Stuttgartu. Zapříčinil to příliš velký vliv investora na konečnou podobu architektury. Stavebníci sice měli jednotný názor na novou funkcionalistickou estetiku, přesto nakonec nebyli ochotni realizovat své domy jako vzor typizovaného mi-

nimálního obydlí. Dá se říci, že pražská výstava byla úspěšná hospodářsky, ale na úkor architektonické kvality, či spíše variability.³⁶ Přesto právě individuální funkcionalistická vila představená na Babě významně ovlivnila další vývoj rodinných domů v Čechách.

Výstava se setkala s příznivým ohlasem tisku, přesto ne tak velkým, jak organizátoři doufali; zároveň se nevyhnutelně objevila i kritika. Napadali ji především levicově smýšlející architekti a osobnosti v čele s Karlem Teigem, právě kvůli zaměření na jediného stavebníka na úkor manifestace sociálního kolektivního či minimálního bydlení.³⁷ Teige sám označil Babu za exkluzivní, protisociální program, který je českou i mezinárodní architekturou dávno překonaný; výstavu pokládal za moderní pojetí čtvrti na Ořechovce a službu zámožnému obyvatelstvu. Pravděpodobně jako odpověď Teigemu a jistou obhajobu finální podoby kolonie je možné brát text Oldřicha Starého v katalogu osady z roku 1932.³⁸ Uvedl v něm, že je třeba podpořit snahy o kolektivní sociální bydlení, minimální a typizované byty, ale že v tomto směru bylo zatím zrealizováno velmi málo. K takovému podniku by bylo třeba obrovských výdajů a také regulačních změn, kterých se dá dosáhnout, pokud akci organizuje město či stát. Pražská obec se sice po roce 1929 snažila budovat domy s minimálními byty pro sociálně slabší, roku 1930 bylo vypsané několik soutěží na nájemní domy na Pankráci a v Holešovicích, nicméně malobytová sídliště z nich vzešla byla stavěna až v průběhu 30. let, většinou až po realizaci výstav na Babě (např. sídliště Za Zelenou liškou, 1932–1938, U staré plynárny, 1936–1939, Břevnov – Nad Kajetánkou, 1937–1947 atd.).³⁹ Kolektivní bydlení se tedy objevovalo v projektech, ale realizovalo se jen velmi těžko. Polemika o sociálním a kolektivním bydlení v odborném i laickém tisku však neměla vliv na

úspěch Baby a šíření zájmu o výstavbu nových forem vilového bydlení.

V jednotlivých domech v rámci pražské kolonie se odrážejí rozdílné názory architektů na bydlení a také zcela konkrétní potřeby stavebníků – byly zde postaveny velké i malé vily, domy s ateliérem či dvougenerační se dvěma shodnými nebo rozdílnými byty. Kromě sociálního typu bydlení na druhou stranu nebyly realizovány ani další z idejí kolektivního bydlení, jako společná vybavenost, jednotné vytápění atd. Přesto se podařilo udržet jednotnou koncepci celého souboru. Jejím základem je stejná orientace k jihu kvůli oslunění a uspořádání místností s obytnými obrácenými na jih a užitnými k severu s minimem oken. František Kerhart v katalogu výstavy uvádí, že tak došlo k otočení tehdy běžného činžákového bytu o devadesát stupňů.⁴⁰

Dalším bodem střetu představ architektů a stavebníků byly konstrukce – architekti velmi těžce přesvědčovali stavebníky k použití nových technologií. Jen dvanáct domů bylo provedeno jako železobetonový skelet, stejně tolik klasickou cihelnou konstrukcí podle dobových norem, tedy se silnými obvodovými zdmi. Zby-

■ Poznámky

35 Švácha, Osada Baba (pozn. 1), s. 369.

36 Šlapeta (pozn. 11), s. 25.

37 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 39.

38 Oldřich Starý, Proč rodinný dům, in: Janák (pozn. 24), s. 6–8.

39 Švácha, *Od moderny...* (pozn. 1), s. 339ad.

40 František Kerhart, Baba v konstrukci, in: Janák (pozn. 24), s. 10–12. Přestože byty v nájemních domech a individuální domky jsou dva rozdílné typy, Kerhart je zde zcela samozřejmě srovnává, snad s ohledem na možné použití obytné jednotky ve vile jako bytu v kolektivním domu.



10



11

Obr. 10. Josef Gočár, *Glückliche vila*, č. p. 1798 v Praze na Babě, pohled z východu na vstupní pergolu, 1934. AAS NTM.

Obr. 11. Josef Gočár, *Glückliche vila*, č. p. 1798 v Praze na Babě, pohled z jihu, po rekonstrukci. Foto: Martin Podhola, 2016.

tek byl postaven kombinovanou lehkou cihlou konstrukcí. Typizace se povedla u dveří, opět ale selhala na požadavcích stavebníků i architektů u oken (najdeme zde celou škálu tehdy vyráběných typů),⁴¹ stejně tomu bylo u topení. Jednotně se naopak podařilo provést chodníky, oplocení a úpravy většiny zahrad (O. Fierlinger).⁴² Vnitřní zařízení si stavebníci obvykle objednali od architekta z osady, nejčastěji od Ladislava Žáka, Hany Kučerové-Záveské, Otakara Fischela či Antonína Heythuma, tedy nejmladší generace autorů.⁴³ Právě pro mnoho z mladých architektů byla pražská výstava bydlení první šancí na realizaci vlastního projektu.

Jediným zahraničním architektem kolonie byl holandský konstruktivistický architekt Mart Stam, který se účastnil i stuttgartské výstavy. Právě tam zaujal manžele Paličkovy natolik, že si ho prosadili jako projektanta své vily, ač pouze korespondenčně. Původní záměr přizvat další zahraniční architektky ztroskotat na hospodářské krizi a nutnosti podpořit „českou“ architekturu i s ohledem na různé úlevy pro stavebníky od státu.

Svým významem se Baba od ostatních meziválečných výstav liší – architektonickou rozmanitostí individuálních vil ukázala cestu všem zájemcům o moderní bydlení, k čemuž pomohla především vazba jednotlivých realizací na osobnost konkrétního stavebníka. Vliv výstavy je patrný hlavně na dalším směřování vilové architektury, tedy bydlení pro střední a vyšší třídu. Kolonie výrazně ovlivnila i vzhled vznikající čtvrti v okolí, kde byly už ve 30. letech stavěny další moderně koncipované vily.

Další osudy Baby

Stav obytné čtvrti na ostrohu Baba z konce 30. let je jasně patrný na regulačním plánu z roku 1937. Je zde zakreslena téměř dokončená osada, chybí jen horní linie kolonie v Matějské ulici, kde nakonec místo původně plánovaných řadových domků vznikly domy individuální.⁴⁴ Samotná kolonie je pevně ohraničena ulicemi Matějskou, Jarní, Nad Paťankou a Průhledovou, v jejichž okolí už ve 30. a 40. letech vznikaly další rodinné domy, které nakonec z celého ostrohu vytvořily kompaktní obytnou čtvrť. Výraznější proměnou pak území prošlo až po válce – další regulace území Baby pochází až z 60. let, a to z pera Státního projektového ústavu. I přes původně navrhovanou výstavbu panelových domů se nakonec naštěstí přistoupilo ke stavbě domů rodinného typu – zmínit lze např. projekt dostavby sídliště Baba od architektů V. Syrovátka, M. Švábové a J. Holečka z Pražského projektového ústavu z roku 1967.⁴⁵ Další realizovaný projekt na dostavbu území (Baba II) je z roku 1978 a zpracovali jej architekti J. Holeček a A. Morávková.⁴⁶ Roku 1993 byl soubor v Matějské ulici doplněn o šest řadových domů od Václava Hachmace a Jaroslava Tomka.⁴⁷ Jednotlivé projekty však jako by na sebe příliš nereagovaly, a tak jediným harmonicky působícím celkem v rámci celé čtvrti zůstala původní výstavní kolonie.

I v samotné osadě nastaly změny. Kolonie sice nebyla poškozena za války, jako se to stalo například ve Stuttgartu, ale mnoho původních stavebníků emigrovalo, někteří ještě před válkou, další po únoru 1948 nebo po roce 1968.⁴⁸ Osada byla po roce 1948 zavržena jako hnízdo buržoazních intelektuálů, některé vily byly vyvlastňovány a přidělovány novým majitelům. Utrpělo tak především to, v čem byla Baba tak výjimečná – provázání vil s konkrétními lidmi. Noví obyvatelé často neměli pochopení pro modernistickou architekturu, domy jim dispozič-

ně a esteticky nevyhovovaly, což posléze vedlo k jejich poškození. Zároveň procházely úpravami interiéry, aby vyhovely novým předpisům o vnitřní rozloze. Mnoho vil tak bylo rozporcováno na více bytových jednotek a rozděleno mezi několik nájemníků. Běžné byly také přístavby garáží, které proporně i esteticky narušily vzhled několika domů.⁴⁹

Za minulého režimu byly takto nejvíce poškozeny Zaorálkův dům od L. Žáka (Na Ostrohu č. p. 1708) a Špiškvův dům od L. Machoně (Na Babě č. p. 1777). U prvního došlo k zazdění teras a přístavbě garáže pro místopředsedu druhé Štrougalovy vlády Josefa Šimona, druhý byl od 80. let necitlivě upravován pro potřeby ministerstva vnitra – byl přestavěn vstup, vyměněna okna a provedeny rozsáhlé dispoziční změny.⁵⁰ Podle zmínky v dokumentaci k Zaorálkově vile sice byly vily v osadě Baba roku 1964 zapsány do seznamu chráněných objektů památkového zájmu, tato kategorie však byla zrušena, a kolonie tak zůstala bez památkové ochrany, na což bylo již v 70. letech bezvýsledně upozorněno památkovým ústavem.⁵¹

■ Poznámky

⁴¹ Templ (pozn. 2), s. 36; Janák (pozn. 24).

⁴² Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 51.

⁴³ Svoboda – Noll – Havlová (pozn. 22), s. 70.

⁴⁴ Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 25.

⁴⁵ Jindřich Noll – Jan E. Svoboda – Vladislav Skala, *Praha 1945–2003. Kapitoly z poválečné a současné architektury*, Praha 2006, s. 196.

⁴⁶ Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 27.

⁴⁷ Noll – Svoboda – Skala (pozn. 45), s. 199.

⁴⁸ Rosa (pozn. 5).

⁴⁹ Templ (pozn. 2), s. 29.

⁵⁰ Rostislav Švácha, Dvě publikace o Babě, in: *Věstník Klubu Za starou Prahu* 1–2/2001, s. 37.

⁵¹ Odborné vyjádření SÚPP Praha č. j. 1926/75.



12



13

Obr. 12. Josef Gočár, *Glücklichova vila*, č. p. 1798 v Praze na Babě, pohled ze severu, po rekonstrukci. Foto: Martin Podhola, 2016.

Obr. 13. František Kerhart, *Jirouškova vila*, č. p. 1796 v Praze na Babě, pohled ze severovýchodu, s nástavbou z 90. let. Foto: Martin Podhola, 2016.

Baba se i přes tyto újmy oproti ostatním výstavním koloniím dochovala dobře. Například na Weissenhofu ve Stuttgartu, ve Wroclawi, Vídní či v Brně byly domy osidlovány druhotně hned po výstavbě a jejich majitelé je proto z neznalosti a pro nevyhovující uspořádání či technické nedostatky devastovali už od 30. let.⁵² Navíc pražskou kolonii na rozdíl od vídeňské, stuttgartské či wroclawské nezasáhla 2. světová válka, během níž byly některé domy výrazně poškozeny či zbořeny.⁵³ Nad stuttgartskou výstavní kolonií se například začala stahovat mračna ještě ve 30. letech. V roce 1938 se uvažovalo o její kompletní demoliaci, které nakonec zabránilo vypuknutí války. Při náletech v roce 1944 bylo zničeno několik domů, zbylé objekty po válce chátraly i přes zapsání na seznam památek v roce 1956. K částečným opravám došlo až při výročí Bauhausu v roce 1968, při výročí výstavy roku 1977 pak byla založena nadace na záchranu sídliště. K obnově dalších jedenácti domů došlo v letech 1981–1987.⁵⁴ Nedávno se kompletní rekonstrukce dočkal dvojdům od Le Corbusiera a Pierra Jeannereta, kde bylo roku 2006 otevřeno muzeum kolonie.⁵⁵

Součástí poválečných osudů Baby je samozřejmě i její reflexe v tisku a odborných publikacích. Po opadnutí prvotního nadšení byla kolonie po několika desetiletích zmiňována jen zřídka. Znovu se začíná v odborném tisku objevovat až kolem roku 1980.⁵⁶ V letech 1973–1991 byla Baba soustavně sledována v rámci vědecké činnosti Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea, který dnes vlastní

velkou část plánové dokumentace ke kolonii, včetně obsáhlé Janákovy pozůstalosti.⁵⁷ Kolonii se také věnuje ve své knize *Od moderny k funkcionalismu* Rostislav Švácha (první vydání 1985, druhé, rozšířené 1994).⁵⁸ Monografického zpracování se Baba dočkala až roku 2000, kdy v krátké době vyšly dvě publikace. První z nich, *Osada Baba. Plány a modely*, posloužila jako katalog ke stejnojmenné výstavě připravené třemi pedagogy, P. Urlichem, T. Šenbergerem a V. Šlapetou, a jejich studenty z FA ČVUT. Druhá z monografií, *Baba. Osada Svazu čs. díla Praha*, od Stephana Templa vyšla nejprve v německé a anglické verzi, teprve v roce 2000 byla vydána v českém překladu. Po roce 2000 se o Babě začalo psát nejen v odborném tisku, a to především kvůli častým přestavbám a úpravám jednotlivých vil.⁵⁹ Objevují se články o rekonstrukcích od samotných architektů, ale i celková zhodnocení památkového stavu Baby.⁶⁰ Historie osady Baba byla také zahrnuta do několika publikací o meziválečné architektuře a monografií architektů.⁶¹ V zahraniční literatuře je Baba kromě zpracování S. Templa zmiňována pouze v publikacích věnovaných ostatním meziválečným koloniím. Nejnovější monografická publikace o Babě vyšla v edici *Slavné stavby* opět z ruky Petra Urlicha a Vladimíra Šlapety, tentokrát v doprovodu Aleny Křížkové,⁶² o knize se nicméně dá říci, že je pouze novým, lehce upraveným vydáním *Plánů a modelů* z roku 2000, mnoho nového tedy nepřináší. Přínosnější je katalog wroclawského muzea architektury k letošní jarní výstavě o koloniích Werkbundu (*Cesta k modernitě. Sídliště Werkbundu 1927–1932*),⁶³ který vyšel v několika jazykových mutacích. Výstava a stejně tak i katalog poprvé představuje kolonie jako ucelenou skupinu, což široké veřejnosti ukazuje význam jednotlivých sídlišť v mezinárodním kontextu. Dochování jednotlivých staveb však nebyl ani zde dán příliš velký prostor, kromě prezentace

vzorově obnovených solitérů např. ve Stuttgartu.

První dvě monografie o Babě shodně končí s hodnocením rokem 1989 s předpokladem, že za všechny přestavby a křivdy může minulý režim a vyvlastnění původních majitelů, ta nejnovější u některých staveb doplňuje stručnou

■ Poznámky

⁵² Švácha, *Osada Baba* (pozn. 1), s. 371.

⁵³ Záznam mimořádné tiskové konference na téma Památková péče a ochrana památkově chráněných budov ze dne 23. 7. 2004, <http://www.obnova.sk/clanok/tiskova-konference-na-tema-pamatkova-pece-ochrana-pamatek-v-praze>, vyhledáno 10. 11. 2012.

⁵⁴ Rosa (pozn. 5).

⁵⁵ Georg Adlbert (ed.), *Baudenkmale der Moderne. Le Corbusier/Pierre Jeanneret: Doppelhaus in der Weissenhofsiedlung Stuttgart. Die Geschichte einer Instandsetzung*, Stuttgart 2006.

⁵⁶ Švácha, *Osada Baba* (pozn. 1), s. 368 ad.

⁵⁷ Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 229; Archivní dokumentace Archivu architektury a stavitelství Národního technického muzea.

⁵⁸ Švácha, *Od moderny...* (pozn. 1), první vydání 1985, druhé, přepracované vydání 1994.

⁵⁹ Např. Petr Volf, *Baba, Reflex XXXVIII/13*, 2002; Zdeněk Lukeš, *Přestavba domu na Babě, Architekt LII/2*, 2010, s. 28; Rudolf Schráníl, *Přestavba domu na Babě, Architekt LII/2*, 2010, 24–25, 27, 29; Ladislav Lábus, *Rekonstrukce Paličkovy vily, Stavba 4/2004*.

⁶⁰ Rostislav Švácha, *Zkáza Baby, Literární noviny XI/40*, 2000, s. 5.

⁶¹ Marie Benešová, *Pavel Janák*, Praha 1959; Idem, *Josef Gočár*, Praha 1958; Kiesling (pozn. 23); Jiří T. Kotalík – Zdeněk Lukeš – Pavel Panoch et al., *Josef Gočár*, Praha 2010. Dále také Vendula Hnídková (ed.), *Obrys doby*, Praha 2009.

⁶² Petr Urlich – Vladimír Šlapeta – Alena Křížková, *Slavné vily Prahy 6. Osada Baba 1932–1936*, Praha 2013.

⁶³ Jadwiga Urbanik (ed.), *Cesta k modernitě. Sídliště Werkbundu 1927–1932*, Wrocław 2016.



14

Obr. 14. *Mart Stam – Jiří Palička, Paličkova vila, č. p. 1779 v Praze na Babě, pohled ze severovýchodu, po rekonstrukci. Foto: Eliška Varyšová, 2013.*

Obr. 15. *Ladislav Machoň, Špiškova vila, č. p. 1777 v Praze na Babě, pohled ze severovýchodu, po opravě fasády s přestavěným vstupem. Foto: Martin Podhola, 2016.*



15

informaci o provedené rekonstrukci. Bližší zhodnocení stavu a dění na Babě po roce 1989 však chybí. Situace se přitom od té doby nezlepšila, ba právě naopak.

Proměny kolonie po roce 1989

Roku 1993 se sice Baba dočkala památkové ochrany – celá čtvrť byla prohlášena městskou památkovou zónou,⁶⁴ jejíž jádro tvoří právě výstavní kolonie –, zóna se však v první řadě zaměřuje na zachování exteriéru domů. Památková ochrana tak klade velký důraz na zachování charakteru a měřítka zástavby, historického půdorysu a hmoty a jakákoli novostavba, přestavba či nástavba musí podle vyhlášky respektovat památkový význam lokality. V praxi je však situace složitější o to, že památková ochrana zde naráží na zájmy soukromých vlastníků a na problém, jak si alespoň ty nejzákladnější požadavky vymoci. V 90. letech totiž proběhlo v kolonii několik změn a majitelé jako by konečně dostali volnou ruku k zateplování vil, pořízování nových omítek a oken a dalším úpravám. Většina z nich se přirozeně odvolává na nutnost zvyšování provozního standardu domů, přičemž ale na uměleckohistorickou hodnotu svého majetku často nehledí. Zjednat poté u poškozeného domu nápravu je téměř nemožné.

Právě v 90. letech utřil další ránu Špiškovům dům od L. Machoně (1933, č. p. 1777),⁶⁵ od 80. let v majetku ministerstva vnitra (ač běžně bývá uváděno, že vila přešla do majetku ministerstva po konfiskaci v roce 1948, dům patřil F. Špiškově až do 60. let a do majetku minis-

terstva se dostal ještě později).⁶⁶ Už v 70. letech prošel dům mnoha změnami, především výměnou oken, během které byla jejich rozmanitost značně zredukována, a také dispozičními úpravami.⁶⁷ Další přestavby pokračovaly již v majetku ministerstva v 80. letech a po sametové revoluci (1995) se rozhodl majitel pokračovat – tentokrát kromě úprav interiéru došlo i k výměně sice nepůvodních, ale aspoň dřevěných oken na jednotná plastová, což vyvolalo vlnu nevole mezi odbornou veřejností.⁶⁸ Tehdejší pražský památkový ústav sice trval na odstranění oken, ale bezvýsledně, památkový odbor pražského magistrátu vzal situaci „na vědomí“ a tím ji zpětně posvětil.⁶⁹

Začaly se také objevovat kompletní rekonstrukce domů, jako např. u vlastní vily Pavla Janáka (č. p. 1785). Ačkoli je v tomto případě vidět snaha o vzorně pojatou obnovu, nelze projekt označit za ideální. Rekonstrukce proběhla v letech 1996–1998 podle projektu arch. Daniela Špičky.⁷⁰ Byla obnovena omítka a provedeno zateplení, kvůli kterému byly repliky původních oken posunuty více do líce fasády, aby nedošlo ke změně proporcí fasády a nebyl tak narušen charakter domu. Problém obnovy však spočívá v řešení interiéru – při dispozičních úpravách byl přestavěn i hlavní obytný prostor v prvním patře, kde původně Janák vyprojektoval kontinuálně propojený prostor kuchyně, obývacího pokoje a předsíně odstupňovaný schody, tedy jakousi variaci na Raumplan A. Loose. Během rekonstrukce byly však jednotlivé části prostoru odděleny příčkami, které tak původní koncept zcela popřely. Zajímavostí jistě také je výměna původních Janákem preferovaných levných materiálů (překlička, bakelit, xylolit atd.) za materiály zcela jiného charakteru – dubový masiv, mramorové obklady, nerez.⁷¹

Mezi další razantní zásahy z 90. let patří nástavba Jirouškova domu (č. p. 1796). Poměrně tradiční vila od Františka Kerharta z let

1933–1934, která prošla již v 60. a 80. letech několika menšími úpravami, byla v letech 1997–1999 kompletně zrekonstruována podle projektu arch. Lucie Dvořákové.⁷² Získala přitom novou mohutnou dřevěnou nástavbu, zcela popírající charakter vily, ale i samotné památkové ochrany území. Projekt byl přesto památkovými orgány schválen.⁷³

■ Poznámky

⁶⁴ Viz pozn. 20.

⁶⁵ Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 170; Templ (pozn. 2), s. 138–141.

⁶⁶ Templ (pozn. 2); Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 173. V archivu Odboru výstavby Prahy 6 jsou dochovány zprávy o tom, že ještě roku 1961 dům patřil F. Špiškově, který ho pronajímal. Poté byl pravděpodobně zabaven a v letech 1966–1967 došlo k vypracování odhadu domu k prodeji. Při úpravách v 70. letech je uvedeno několik obyvatel jakožto nájemníků v jednotlivých bytech (suterén, přízemí, patro). Až roku 1980 je na žádosti o povolení rekonstrukce uvedeno ministerstvo vnitra.

⁶⁷ I zde jsou v archivu Odboru výstavby Prahy 6 ještě žádosti několika nájemníků, o majiteli nejsou zmínky.

⁶⁸ Odborné vyjádření Pražského ústavu památkové péče (PÚPP) č. j. 15795/95; Závazné stanovisko Odboru památkové péče Magistrátu hl. m. Prahy (OPP MHMP) 954/1995; Stavební dokumentace k č. p. 1777 z roku 1995–1996, archiv Odboru výstavby Prahy 6.

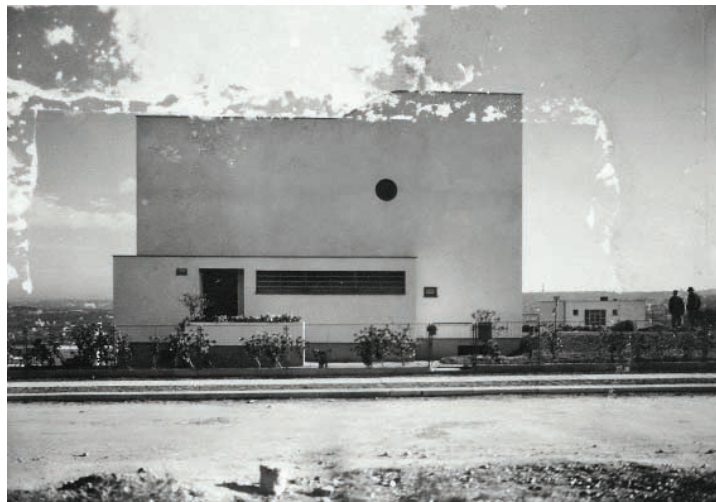
⁶⁹ Odborné vyjádření PÚPP č. j. 15795/95; Závazné stanovisko OPP MHMP 954/1995.

⁷⁰ Vlček (pozn. 33), s. 318; Daniel Špička, Rekonstrukce vlastní vily Pavla Janáka, *Architekt LI/3*, 1999, s. 8–13.

⁷¹ Špička (pozn. 70), s. 8–13.

⁷² Švácha (pozn. 60); Odborné vyjádření PÚPP č. j. 13496/97, 15656/97; Závazné stanovisko OPP MHMP 6418/97, 4091/98; Stavební dokumentace archiv Odboru výstavby Prahy 6.

⁷³ Odborné vyjádření PÚPP č. j. 13496/97, 15656/97; Závazné stanovisko OPP MHMP 6418/97, 4091/98.



16

U Paličkovy vily (č. p. 1779) od holandského konstruktivisty Marta Stama byla v 90. letech výrazně zvýšena atika střechy, což narušilo subtilitu Stamova projektu a situace zde dokonce přerostla v mediální incident.⁷⁴ Mezi nejhorší zásahy však patří přestavba vily spisovatele Řezáče (č. p. 1707), při které došlo k demolici všech dělicích příček a přístavbě nového patra, to vše za opakovaných, ale marných výzev stavebního úřadu k zastavení prací.⁷⁵

V roce 2000 se zdálo, že nastal obrat – Sutnarova vila (č. p. 1790) byla jako první z celé kolonie vyhlášena kulturní památkou.⁷⁶ Podnětem k navržení však nebyla pouze samotná uměleckohistorická hodnota domu, ale především chystaná rekonstrukce.⁷⁷ Dispozičně minimální dům s lodžii ve vystupujícím suterénu a ateliérem pro grafika Ladislava Sutnara podle projektu Oldřicha Starého byl postaven v první etapě kolonie v roce 1932.⁷⁸ Sutnar emigroval již roku 1939 do USA, vila byla později odebrána jeho synům a v 50. letech přidělena akademickému malíři Karlu Mezerovi, jehož rodině patří dodnes.⁷⁹ Již v 60. letech byl rizalitem rozšířen ateliér.⁸⁰ Další přestavby pokračovaly v 80. letech, kdy Mezera převedl dům na svou dceru – vznikla nová garáž na severní straně domu a došlo k nevhodnému zasklení jižní lodžie.⁸¹ Roku 2000 začala majitelka chystat rekonstrukci podle projektu architekta Jana Kose⁸² s příliš silným zateplením a výměnou oken, což by výrazně ovlivnilo vzhled celého domu. Toho si však všimli zaměstnanci Umělecko-průmyslového muzea v Praze a podali návrh na prohlášení vily za kulturní památku.⁸³ Přestože se tomu snažila majitelka zabránit, byl dům roku 2000 – jako jediný z osady – za nemovitou kulturní památku skutečně prohlášen. Rekonstrukce domu v letech 2000–2002 přesto proběhla, a to včetně nepovoleného vnějšího zateplení⁸⁴ a výměny oken za dřevěná „eurookna“. ⁸⁵ Proti vůli majitelky se zde neměla šanci prosadit ochrana památkové zóny ani kulturní památky.

Skutečným obratem k lepšímu se stala obnova již zmíněné Paličkovy vily od Marta Stama v letech 2002–2003 arch. Ladislavem Lábusem.⁸⁶ Po incidentu se zvýšením atiky z 90. let⁸⁷ dům zakoupil nový majitel a nechal ho zrekonstruovat do co nejpůvodnější podoby. Architekt použil tenčenou izolaci vyzkoušenou již na vzorově renovovaných vilách ve Stuttgartu,⁸⁸ interiér adaptoval pro nového vlastníka (změny dispozic především v suterénu). Nejrazantnější změnou původní podoby bylo zvětšení propojení interiéru s obytnou terasou, což ovšem bylo zdůvodněno nalezením

poslední varianty Stamova projektu, která byla během stavby pozměněna stavebníkem Paličkou (Stamův plán tedy nikdy nebyl realizován v celém rozsahu). Ze strany architekta tedy šlo o jakési „vylepšení“ minulosti. Architekt se snažil co nejvíce zachovat autentičnost, zároveň se však nebál zanechat na domu otisk vlastního rukopisu; Lábusova obnova Paličkovy vily tak bývá hodnocena jako vzorová rekonstrukce funkcionalistického domu.

V posledních letech proběhly také rekonstrukce Lindova domu od P. Janáka (č. p. 1800) a obnova Mojžíšovy vily (č. p. 1783). Dům pro Stanislava Mojžíše-Loma navrhl Josef Gočár v letech 1935–1936.⁸⁹ Jde o jednoduchý kubus s rustikálním soklem, vizuálně ukotvujícím hmotu domu ve svahu. Vila se až do roku 2009 nacházela téměř v původním stavu. V letech 2009–2010 nový majitel vilu i se zahradou nechal kompletně zrekonstruovat podle projektu arch. Jakuba Ciglera z ateliéru Cigler Marani architects. Fasáda domu byla vzorně opravena i s tenčeným zateplením, sporným bodem se však staly úpravy interiéru, které se radikálně propsaly do jižní fasády suterénu vystupujícího nad terén.⁹⁰ Místo dvou původních oken se celý sokl otevírá do zahrady okny francouzskými, v suterénu byly totiž vybourány veškeré dělicí příčky a vybudován nový prostor. Národní památkový ústav proti tomu protestoval, avšak marně; projekt byl nakonec v létě 2009 uskutečněn.⁹¹ Prosklení soklu přitom zcela popírá původní stabilní a tradiční charakter stavby. Vzorná obnova fasády a zateplovací systém zde působí dojmem vykroupení razantních zásahů do suterénu.

Také vila Huga Zaorálka (č. p. 1708), jedna z nejkrásnějších vil osady, se dočkala přibližně v letech 2010–2012 rekonstrukce, ta ovšem byla provedena „načerno“. Vilu pro dr. Huga Zaorálka vyprojektoval roku 1932 jako jednu ze tří zakázek v kolonii architekt Ladislav Žák,

■ Poznámky

⁷⁴ Švácha (pozn. 60).

⁷⁵ Miloslava Perglová, Sutnar: kulturní památka, *Architekt* LIII/3, 2001, s. 86–87.

⁷⁶ Prohlášení za kulturní památku, MK ČR č. j. 13599/2000 ze dne 28. 12. 2000.

⁷⁷ Perglová (pozn. 75).

⁷⁸ Templ (pozn. 2), s. 146–151; Vlček (pozn. 33), s. 320.

⁷⁹ Templ (pozn. 2), s. 146–151; Přemysl Veverka – Radomíra Sedláková – Dita Dvořáková et al., *Slavné pražské vily*, Praha 2008, s. 139; Kupní a převodní smlouvy z roku 1955 a 1982, archiv Odboru výstavby Prahy 6.

⁸⁰ Přístavba však mohla vzniknout až v 80. letech spolu s garáží, nenalezla jsem stavební dokumentaci a prameny a literatura se různí, obecně je přístavba na severu domu uváděna k roku 1964 – viz Vlček (pozn. 34), Templ (pozn. 2); Veverka – Sedláková – Dvořáková (pozn. 79) – nicméně dokumentace je až z 80. let.

⁸¹ Stavební povolení na garáž z roku 1984, zmínka o zasklení saly tereny, archiv Odboru výstavby Prahy 6.

⁸² Stavební dokumentace k rekonstrukci z roku 2000, archiv Odboru výstavby Prahy 6.

⁸³ Návrh na prohlášení za kulturní památku oficiálně podalo Umělecko-průmyslové muzeum v Praze 17. 9. 2000.

⁸⁴ Závazné stanovisko OPP MHMP 183349/2001/Kol z 22. 2. 2002.

⁸⁵ Idem.

⁸⁶ Lábus (pozn. 59); Idem, *Idealismus versus realita – o vnitřnostech a povrchu*, in: *Stavba* 4/2004; Rostislav Švácha, *Obnova Paličkovy vily*, *Stavba* 4/2004.

⁸⁷ Švácha (pozn. 60); Povolání úpravy střechy 1996, archiv Odboru výstavby Prahy 6; Vlček (pozn. 34), s. 315; Veverka – Sedláková – Dvořáková (pozn. 79), s. 135–137.

⁸⁸ Lábus (pozn. 86).

⁸⁹ Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 146; Templ (pozn. 2), s. 113–115.

⁹⁰ Závazné stanovisko OPP MHMP 710956/2009/Kol; Dokumentace ke stavebnímu povolení z 12/2009, archiv Odboru výstavby Prahy 6.

⁹¹ Zvoleního řešení rekonstrukce se zastal například Zdeněk Lukeš – viz jeho komentář z července/srpna 2009, dokumentace k č. p. 1783, NPÚ, ÚOP v Praze.



17



18

Obr. 17. Ladislav Žák: Čeňkova vila, č. p. 1793 v Praze na Babě, pohled ze severu, s poválečnou přístavbou garáže a zimní zahrady. Foto: Eliška Varyšová, 2012.

Obr. 18. Ladislav Žák: Čeňkova vila, č. p. 1793 v Praze na Babě, pohled ze severu, v průběhu rekonstrukce. Foto: Martin Podhola, 2016.

přičemž právě tyto realizace odstartovaly jeho kariéru. Všechny domy rozvíjely myšlenku standardního řešení obytné buňky v kolektivním domě.⁹² Výrazným prvkem Zaorálkovy vily jsou dvě nad sebou umístěné terasy v jihozápadním rohu objektu. Původní stavebník, Hugo Zaorálek, ve své vile setrval až do roku 1968, kdy emigroval do Mnichova. Jak již bylo naznačeno, roku 1971 vilu odkoupil tehdejší náměstek předsedy vlády Ing. Josef Šimon,⁹³ který následně nechal zazdít obě terasy a přestavět interiéru. Tato radikální přestavba zcela popřela původní charakter domu, souhlasné stanovisko památkových orgánů však bylo podmíněno dobou.⁹⁴ V tomto stavu vila přetrvávala i po revoluci. Asi v roce 2010 odkoupil vilu nový majitel, který ihned začal s blíže neznámými úpravami. Přibližně v letech 2010–2012 tak prošel dům kompletní rekonstrukcí, aniž by k ní bylo vydáno stavební povolení, závazné stanovisko OPP MHMP či odborné vyjádření NPÚ.⁹⁵ Dům získal novou fasádu, nová dřevěná okna podobající se původním, obě terasy byly zaskleny pro rozšíření vnitřního prostoru. Rekonstrukce sice dům vzhledově přiblížila původnímu stavu, nicméně jaký je rozsah změn a nakolik směřovaly skutečně k historické podstatě domu, není známo. I kdyby však šlo z hlediska památkového o vzorový počín, je skutečnost, že v památkové zóně mohly léta probíhat zásadní stavební úpravy vily, aniž by na to úřady byly schopny jakkoliv reagovat, a že stavebník byl při pracích limitován jen vlastní libovůlí, zcela alarmující a na úroveň institucionální péče o architekto-

nické dědictví v hlavním městě nevrhá dobré světlo.

Mezi poslední rekonstrukce na Babě však patří přeci jen i zdařilá obnova Glücklichovy vily (č. p. 1798) od J. Gočára (1934). Glücklichova vila je druhou největší vilou na Babě a kombinuje čistě funkční prvky s rustikální podezdívkou a jakousi starosvětskou monumentalitou. Dům patřil rodině profesora Glücklicha přes 70 let a až do roku 2009 se dochoval téměř v původním, ač značně zuboženém stavu. V roce 2009 dům zakoupili noví majitelé od Glücklicha vnuka a pod vedením architektonického ateliéru 4DS architekti ho nechali kompletně renovovat (2010–2013). V průběhu rekonstrukce bylo rozhodnuto, že kvůli uchování subtilnosti konstrukcí a oken v lici fasády se nebude provádět plánované zateplení.⁹⁶ Okenní výplně byly buď opraveny, nebo nahrazeny replikami, v interiéru proběhly citlivé dispoziční úpravy. Největším zásahem bylo nahrazení původního kuchyňského okna prosklenými dveřmi se schodištěm na zahradu v lehké zámečnické konstrukci. Návrh byl však vypracován natolik v souladu s domem, že nenarušuje celek. Architekt se zde na přání majitele snažil udržet rovnováhu mezi nutnými změnami a autenticitou. I tento případ byl ale nakonec výsledkem přístupu majitele, nikoliv postupů systémové ochrany památek.

Také několikrát výše zmiňovaný Špiškvův dům (č. p. 1777) se dočkal dalších úprav pro svého současného obyvatele, Generální inspekci bezpečnostních sborů.⁹⁷ Tentokrát šlo hlavně o terénní změny v zahradě a novou fasádu se zateplením. Původní plány narušilo překvapivé zjištění, že během přestavby v 90. letech, která probíhala pod dohledem ministerstva vnitra, byla amatérsky provedená izolace přitlučena na dnes hniající dřevěné rošty. Na této situaci je nejvíc zarážející fakt, že tyto nevhodné, přímo protipamátkové úpravy v 90. letech provedla státní instituce a památkové orgány vůči tomu

byly bezmocné. Po těchto zjištěních památkový ústav odmítl plánované zesílení dosavadní izolace a investor se rozhodl od nového zateplení, které by znamenalo sejmutí a nahrazení izolace, úplně ustoupit. Oprava fasády nakonec proběhla poměrně uspokojivě. Zda při ní k novému zateplení došlo, či nikoliv, se ale nepodařilo zjistit.

Obnovy fasády se v posledních letech dočkal také největší objekt kolonie – Sukova vila od Hany Kučerové-Záveské (č. p. 1794), už od 40. let částečně obložená kachlíky. Jediná architektka osady se u tohoto projektu nechala silně ovlivnit tvorbou Le Corbusiera, což jí později bylo vyčítáno jako nedostatek invence. Kvůli své rozlehlosti byla vila za minulého režimu rozdělena na několik bytových jednotek, přitom se již původně skládala z křídla obytného, hospodářského a bytu šoféra. Nedávná oprava fasády očistila budovu od druhotného pokrytí kachlíky, opravena byla i okna.

Nejčerstvější dění v kolonii dokládají dvě rozsáhlé obnovy – Čeňkova domu (č. p. 1793) od L. Žáka z roku 1932 a Košťálova domu (č. p. 1791) od Fr. Kerharta z let 1933–1934.

■ Poznámky

92 Šenberger – Šlapeta – Ulrich (pozn. 2), s. 68.

93 Kupní smlouva a dokument o přidělení bytu z roku 1971, archiv Odboru výstavby Prahy 6.

94 SÚPP č. j. 1926/75 – žádost o přístavbu garáže, zmíněno také zazdění teras.

95 Krom toho, že k rekonstrukci nebylo vydáno žádné závazné stanovisko OPP MHMP ani vyjádření NPÚ, neexistuje ani na Odboru výstavby Prahy 6 kromě stížnosti sousedky žádné vyjádření, povolení či jiné plány. Nebyla dokonce podána ani žádost o povolení stavby.

96 Informace od architekta Rostislava Žďánského ze 4DS architekti; Závazné stanovisko OPP MHMP 1231212/2011 z 24. 2. 2012.

97 Majitel ověřen z katastru nemovitostí.



19



20

Obr. 19. František Kerhart, *Košťálova vila*, č. p. 1791 v Praze na Babě, pohled ze severu, před rekonstrukcí v dochovaném původním stavu. Foto: Eliška Varyšová, 2012.

Obr. 20. František Kerhart, *Košťálova vila*, č. p. 1791 v Praze na Babě, pohled ze severu, v průběhu rekonstrukce. Foto: Martin Podhola, 2016.

U Košťálova domu bude třeba si na výsledek teprve počkat, ze stavby byla sejmuta fasáda až na cihlu, okenní výplně i většina vnitřních dělících příček chybí. Kompletní rekonstrukce z ruky arch. Magdaleny Rochové⁹⁸ počítá s náhradou původních dřevěných oken za kovová a celkovou změnou vnitřní dispozice. Jakkoli neutěšeně dům dnes vyhlíží, je pravda, že byl donedávna sice ve víceméně původním, ale také velmi zanedbaném stavu. Snad mu tedy rekonstrukce přinese slibované potvrzení jeho původního funkcionalistického vzhledu, a ne jen zbytečnou likvidaci jeho vnitřního členění.

U Čeňkovy vily, další z realizací Ladislava Žáka, se během rekonstrukce od ateliéru Pilka – jejíž stavební realizace opět (!) postupovala poněkud v předstihu před úředním, a tedy i památkovým schvalovacím procesem – vyskytly problémy ve formě sousedských sporů a odporu památkářů z NPÚ proti přístavbě proskleného „baru“ na střešní terase.⁹⁹ Dnes je přestavba domu téměř dokončena a na první pohled vyhlíží poměrně zdařile. Podrobnější zkoumání odhalí situaci o něco komplikovanější. Hlavní otazník visí nad zmíněným „barem“, tedy prosklenou přístavbou pod střešní pergolou, která sice zdánlivě navazuje na původní skleněnou příčku z jedné strany terasy, ale vytváří zcela nový uzavřený prostor, a to s mohutnější konstrukcí. Opět se tu tedy objevuje otázka zachování původní siluety stavby a také oné funkcionalistické subtilty – v dnešní době zdvojených či ztrojených skel a již skutečně standardizovaných profilů totiž není prakticky možné vyrobit konstrukci tak nehmotnou a štíhlou jako ve

30. letech. Další problém zde byl se zateplením, které bylo provedeno v deseticentimetrové tloušťce s tím, že nová okna byla posunuta blíže k líci fasády. Samotná barevnost okenních a dveřních výplní, kde se objevují šedá okna a světlé hnědé dubové plochy dveří a garážových vrat, působí poněkud nepatříčně. Východiskem pro toto řešení ostatně byly projektantům dobové (tedy černobílé) fotografie. Rekonstrukci Čeňkova domu tak opět doprovází mnoho otázek a pochybností.

Bující stavební činnost v kolonii a její výsledky vyvolávají otázku, zda je Baba dostatečně chráněna. Kladné příklady obnovy nebo úpravy vil jsou v menšině a vždy jsou podmíněny nikoliv koncepčním dohledem památkových orgánů, ale osvědčením konkrétního stavebníka. Ani právní ochrana charakteru a exteriéru vil tak nedokázala zabránit nástavbám a přístavbám. V některých případech dokonce stavebník odmítá – bez jakéhokoliv postihu – uposlechnout nařízení stavebního úřadu (Řezáčova vila) nebo schvalovací proces dokonce zcela obejde (Zaorálkova vila). Po revoluci se několikrát objevil návrh, aby byly vily jednotlivě prohlášeny za kulturní památky, protože to by možností jejich památkové ochrany posílilo.¹⁰⁰ Stalo se tak nakonec pouze u Sutnarova domu, přičemž zde ani statut kulturní památky nedokázal zabránit majiteli v realizaci necitlivého zateplení a výměně oken.

Na druhou stranu je zároveň v posledních letech viditelná snaha o citlivou rekonstrukci vil, ovšem vždy jednotlivě, nikoliv kolonie jako celku. Zatímco ve Stuttgartu, Zürichu či Vídni byly kolonie zrenovovány jako celek (z části na náklad města)¹⁰¹ a ve Wroclawi je památkově nejvhodnější obnova jednotlivých domů podporována finančními dotacemi od města, na Babě stejně jako před 80 lety rozhoduje stavebník individuálně, tentokrát však bez dohledu Svazu československého díla. Uváděné problé-

my u jednotlivých rekonstrukcí a přestavb se mohou při laickém pohledu zdát jako drobnosti, ale právě s těmito drobnostmi se ztrácí autenticita a po kouskách i jádro architektonické hodnoty a ducha funkcionalistických vil.

Úskalí obnovy funkcionalistického domu

Rekonstrukce domů kolonie na Babě stejně jako rekonstrukce funkcionalistických staveb obecně s sebou přináší různá úskalí. Do samotné hmoty a uspořádání domu nejvíce zasahuje potřeba dnešních majitelů přizpůsobit stavbu současnému životu – funkcionalistické „pracovní“ kuchyně jsou dnešnímu člověku příliš malé, nenavazují na obytné místnosti, stejně tak jedna malá koupelna na rodinný dům je dnes nedostačující. Hospodářské zázemí je naopak příliš velké a často ho majitelé chtějí nahradit jinou funkcí. Dochází tak nevyhnutelně k posunům, bourání či naopak přistavování dělících příček, přičemž nový koncept často zcela popírá původní ideový záměr autora a velkoryse promyšleným obytným prostorům bere jejich lehkost. Funkcionalismus kladl velký důraz na nové uspořádání obytného prostoru, který byl nezřídka mnohem důležitější než exteriér stavby. Proč se tedy dnes jako v případě památkové zóny na Babě omezovat na ochranu exteriéru a nechat promyšlené interiéry mizet? Jak ovšem na druhou stranu skloubit ochranu takového prostoru s potřebou stavby dále žít a fungovat jako obytný dům, a ne jako muzeum? Zde leží jeden z velkých problémů obnovy

■ Poznámky

⁹⁸ Závazné stanovisko OPP MHMP č. j. S-MHMP 1191968/2015.

⁹⁹ Závazné stanovisko OPP MHMP č. j. S-MHMP 342032/2015.

¹⁰⁰ Švácha (pozn. 86); Záznam konference (pozn. 53).

¹⁰¹ Rosa (pozn. 5).

funkcionalistického domu: každý totiž potřebuje zcela individuální přístup a citlivou práci zkušeného a historicky poučeného architekta.

Kromě nutnosti přizpůsobit vnitřní prostory modernímu životu a potřebám konkrétního stavebníka je největším problémem tepelná izolace domu. Absence zateplovacího systému společně s vylehčenými konstrukcemi bez dostatečného tepelného odporu a se špatně těsnícími okny umožňuje v současnosti bydlení ve funkcionalistické vile jen při nadměrném vytápění.¹⁰² Většina vil na Babě původní zateplení neměla, zároveň u mnoha funkcionalistických domů jsou původní okna v lici fasády či velmi blízko lici, což dodává stavbě subtilní vzhled a ukazuje, že fasáda je pouze slupka kolem prostoru, o který jde především. Právě proto zateplení provedené podle dnešních norem (10 cm) zásadně mění charakter a vzhled budovy. V těchto případech je lepší okna posunout blíže k lici, ale původní okna často nejsou ve stavu, aby přesun vydržela.¹⁰³ V rámci památkové zóny na Babě je obecně povoleno – či spíše doporučováno památkovým ústavem – zateplení v tloušťce 5 cm.¹⁰⁴ I přesto v některých případech památkové orgány nepovolí ani takto provedenou izolaci kvůli zmíněným okenním rámcům v lici fasády (např. u Sutnarova domu).¹⁰⁵ Další potíží jsou právě samotná okna, která bývají ve špatném technickém stavu a je nutná jejich výměna. I přes snahu meziválečných architektů nedošlo na Babě ke standardizaci okenních výplní, původně jsme zde mohli najít celou škálu okenních rámců od dřevěných po kovové, různých velikostí, tvarů a členění. Jen u několika domů se dochovala původní okna – a pokud se tak stalo, při nynější vlně oprav fasád a rekonstrukcí rychle berou za své, a to také v celé škále obměn: někde došlo k nahrazení původních oken plastovými (např. Špiškova vila), případně dřevěnými „eurokny“, která jsou příliš robustní (Sutnarova vila). V ideálním případě majitel uposlechne rozhodnutí OPP MHMP a NPÚ a nechá vyrobit repliky původních oken, většinou se zdvojenými či ztrojenými izolačními skly (Paličkova vila, Janákova vila, Glücklichova vila). Dalším z problémů jsou hydroizolační nedostatky konstrukcí plochých střech, kritizované už ve 30. letech. V rámci rekonstrukcí či oprav musí být často provedena izolace zcela nová.

Kromě technických a stavebních potíží obnovy jsou také často kladeny otázky ideové – jak obnovit funkcionalistickou vilu jako architekturu? Polemika mezi architekty (např. L. Lábus)¹⁰⁶ a teoretiky spočívá v otázce, nakolik si architekt při rekonstrukci může dovolit puristicky očišťovat objekt od pozdějších přestaveb, aniž by se vzepřel samotné ideji funkcionalismu o oproštění od těžkopádné minulosti. Dům se přeci musí přizpůsobovat potřebám moderního člověka! Zároveň by však měla být zachována je-

ho autenticita s ohledem na jeho památkovou hodnotu – a památková ochrana se vztahuje na konkrétní umělecké dílo, nikoli ideu.¹⁰⁷ Je to tedy konkrétní dům jakožto dílo konkrétního architekta, co památková péče chrání, u funkcionalismu stejně jako třeba u baroka. Přesto zůstává otázkou, zda se dá obecně určit hranice mezi modernizací a autenticitou památkově chráněného funkcionalistického objektu. Právě u objektů na Babě, které nejsou vzorově rekonstruovány z veřejných prostředků do muzeálního stavu jako Müllerova vila či vila Tugendhat, ale dál slouží svému původnímu účelu, je tento moment v památkové ochraně zásadní. U individuálních vil je nutný individuální přístup, plošná ochrana se vždy musí přizpůsobit každému domu. Přesto právě jedinečnost dává každé vile její hodnotu. Z tohoto hlediska se zdá pro rekonstrukce jako ideální právě přístup architekta Lábusa u jeho dvou renovací – Paličkovy vily a vily Lídy Baarové – či architektů z ateliéru 4DS při rekonstrukci Glücklichovy vily.¹⁰⁸

Závěrem

Po osmdesáti letech existence je původní výstavní kolonie na Babě v okolní zástavbě stále čitelná, pro poučeného návštěvníka stále dýchá idejemi svého vzniku a jednotou stylu. Přesto se zde vznášá otázka – jak dlouho to tak ještě bude? Každý stavební zásah vzniklý jako kompromis mezi majitelem a památkáři pomalu ukrajuje dosud dochované zbytky autenticity osady. Hlavním důvodem ochrany místa je historie souboru, fakt, že se na jeho výstavbě podíleli významní čeští architekti meziválečné éry, že byl poslední z výstavních kolonií Werkundu na přelomu 20. a 30. let 20. století, že je rozsáhlou ukázkou rozmachu funkcionalistické architektury v Čechách. Baba je chráněna statutem památkové zóny, jak ovšem názorně ukazují příklady konkrétních vil, je tato ochrana nedostačující. Jestliže jsou u domů předmětem ochrany pouze exteriéry, když jejich tvůrci kladli takový důraz na nové dispozice a vybavení jako ukázkou nového životního stylu moderního člověka, nelze účinně ochránit samotný charakter domu. Ten spočívá stejnou měrou ve vnějším jako ve vnitřním prostoru. Za uplynulých dvacet let mnohokrát zazněl názor, že by se jednotlivé domy měly prohlásit za kulturní památky. Dokonce převažuje přesvědčení, že většina vil již tento statut má. Bohužel jedinou kulturní památkou v osadě je dosud jen Sutnarova vila a ani tu to od nevhodné rekonstrukce neochránilo. Je tedy otázka, nakolik by pro ostatní vily bylo získání statusu kulturní památky přínosem, když nedovedeme prosadit ani dodržení nižšího stupně památkové ochrany.

Formální zvýšení památkové ochrany zřejmě zaručenou cestou k zachování Baby není. O náležitém řešení by se mělo v každém případě

mluvit, a to nejen kvůli jedinečnosti souboru v české, ale i evropské funkcionalistické architektuře. Právě v zahraničí se začíná zvedat zájem o výstavní sídliště Werkundu, z iniciativy památkových orgánů ve Stuttgartu se několikrát sešli zástupci jednotlivých měst (Stuttgart, Vídeň, Zürich, Brno, Wrocław, Praha) ve snaze vytvořit kooperaci na zachování těchto kolonií – projekt nazvaný *Netzwerk der Werkbundsiedlungen*. Kromě výstavy o koloniích letos na jaře ve Wrocławu však zatím projekt nevykazuje žádné další výsledky.¹⁰⁹ V jednotlivých lokalitách je v posledních letech patrná snaha o celkovou obnovu kolonií, a to většinou právě z iniciativy města. V Praze i Brně je však situace oproti zahraničí pozadu.

Protože úřady nemají dostatečné pravomoci či vůli k prosazení památkové ochrany vyplývající z pravidel památkové zóny, závisí dnes především na stavebníkovi, jak se k domu zachová. Na otázku, jak ochránit kolonii na Babě do budoucna, se dá tedy odpovědět tak, že jedním z nezbytných předpokladů je vzbudit mezi majiteli silnější povědomí o historii a hodnotě jejich majetku. Ideální by samozřejmě bylo inspirovat se v zahraničí a vhodné udržovací stavební zásahy podpořit finanční dotací ze strany města či státu. V českých podmínkách to ale zní poněkud utopicky.

Osada Baba si zatím drží svoji celistvost, navzdory změnám ve svém okolí. Díky nepřetržitému obývání od 30. let má dnes kolonie charakter živé vilové čtvrti a plnohodnotné součástí města. Tím také naplňuje, až na drobné technické nedostatky, plány a ideje Svazu československého díla a jeho architektů z roku 1932. Tak jako při jejím vzniku šlo především o spolupráci architektů a stavebníků, jde o hledání spolupráce – zahrnující nyní také úřady a zástupce památkové péče – i dnes. Jiná cesta k uchování kolonie podle všeho nevede.

■ Poznámky

102 Václav Jandáček, *Materiály a výrobky pro stavby v období funkcionalismu*, Vladimír Šlapeta – Václav Jandáček, *Stavební kniha 2004 – český funkcionalismus*, Brno 2004, s. 109.

103 Lábus (pozn. 59).

104 Informace od referenta území Dejvice–Bubeneč, NPÚ, ÚOP Praha.

105 Závazné stanovisko OPP MHMP č. 183349/2001/Kol z 22. 2. 2002.

106 Lábus (pozn. 59).

107 Švácha (pozn. 86).

108 Ladislav Lábus, *Renovace rodinné vily Karla Babky a Lídy Babkové-Baarové*, in: *Architekt* 7/2009.

109 *Netzwerk der Werkbundsiedlungen in Europa 1927–1932. Ergebnisbericht über das Arbeitstreffen* am 4. – 5. November in Stuttgart, Stuttgart, 2014.